

הכשר כבד לאכילה

מהם שיטות הראשונים בהסבר היתר הכבד לאכילה. פרט בבישול לבדו או עם אחרים במליחה או בצליה.

גוף הכבד מלא דם ובנוסף יש בו דם הכנוס בסמפונות שלו ולכן דנה הגמרא בהכשרו.

בגמ' חולין (ק"ב ב) 'אמר ליה אביי לרב ספרא: כי סלקת להתם בעי מיניה, כבדא מה אתון ביה?'

נחלקו הראשונים בהסבר הספק:

לרוב הראשונים בבישול לבדו פשוט שמותר מדברי ר' יוחנן בן נורי (תרומות י"א) 'הכבד אוסרת ואינה נאסרת'. והספק הוא באופן ההכשר לבישול עם בשר אחר:

רש"י (כך הסביר הרא"ש): **האם תועיל מליחה** לכבד כמו בשר רגיל או שחייבים לצלותו.

ר"ת בפירוש ראשון (תוס' מאי אתון ביה), **במליחה ודאי יועיל השאלה האם צריך מליחה** כיון שהכבד כולו דם והותר לאכילה ואין בדמו איסור מדין תורה, אפשר שגם ללא מליחה יועיל.

ר"ן בהסבר ב, **רש"י** (לפר"ח א): **מליחה ודאי לא מועילה השאלה אם בכלל צריך הכשר.**

רש"י (למשב"ז א): **ספק אם צריך הכשר וגם אם מליחה מועילה.**

תוס' שם תירוצו שני, **ר"ן** הסבר ראשון: **האם מועיל מליחה** אך פשוט לגמ' שאסור בלי הכשר ותר"ן הוסיף שצד החומרא הוא שאולי בנוסף למליחה צריך גם קריעה. וכתב שפשוט שדם כבד הוא מהתורה שכן כתוב בפירוש בהמשך הגמ' 'כבדא עילוי בשרא דאוריתא'.

ולשיטות אלו מדינא דגמ' מותר בבישול לבדו וכיון שהגמ' לא פשטה את הספק יש להחמיר כל אחד ע"פ הסברו.

אמנם לרמב"ם (ע"פ הסבר השלישי של הר"ן והב"י) הספק להלכה הוא אפילו לגבי בישולו לבד, ולא כאביי ור' יוחנן בן נורי שסוברים שאינו נאסר. כיון שדברי ר' יוחנן בן נורי חולקים על סתם משנה (שם משנה י) שרק הנכבשים מותרים וממילא לסתם משנה בבישול הכבד בולעת. ולהסבר זה, כל מעשי רב בגמרא מדוברים בחליטה ולא בבישול. ולאחר שבטל היתר חליטה בגלל גזירת הגאונים נותר רק היתר צליה לכל ענין, אפילו לבישול לבדו.

השו"ע פסק לכתחילה כרש"י 'הכבד, יש בו ריבוי דם. לפיכך לכתחילה אין לו תקנה לבשלו ע"י מליחה, אלא קורעו שתי וערב ומניח חיתוכו למטה, וצולח. ובדיעבד מותר'

בטעם האיסור בבישול לכתחילה לבדה

כתב הט"ז (א) שכיון שיש מי שאוסר במבושל הרבה ואין אנו בקיאים בזה, יש להחמיר.

ובמשב"ז הביא טעמים נוספים:

דברי ר' יוחנן בן נורי שהכבד אוסרת ואינה נאסרת הם רק בדיעבד.

- שבכל אופן הכלי נאסרת וחששו לשימושה.

- הגם שהכבד לא בולעת, היא חייבת הדחה כיון שמכוסה ברוטב שנאסר ושמה ישכח להדיח.

1. **מה יהיה הדין היום בדיעבד אם מלחו חתיכה לבישול לבדה או עם בשר אחר.**

כבד שנחתך נמלח ובושל

- **הרמב"ן** כתב 'בדיעבד היכא דקרעיה ומלחיה וחיתוכיה לתחת לא אסרינן לכבדא ולמאי דבשיל בהדיה שכיון שגזרת אחרונים היא אין מדקדקין בה להחמיר בדיעבד שהתורה חסה על ממונם של ישראל'

- **לרמב"ם** אסור גם בדיעבד אם בשלו כיון שלשיטתו אפילו מדינא דגמרא הכבד נאסרת בבישול כיון שלא קימ"ל כאביי ור' יוחנן בן נורי כמובא בסעיף א. וכן באו"ה (הובר בדרכ"מ ג) אסר בדיעבד אפילו כשנתבשלה לבדה. וכ"ש עם אחרות.

- **ובהגשע"ד** (כד ד הובא בדרכ"מ ג) אסר אפילו הכבד עצמה בדיעבד כיון שאין אנו בקיאים מהו שלוק. אמנם התיר אם כבר הורה חכם אפילו בשר שאיתו. ('בדיעבד שכבר הורה המורה כן לא מהדרין ההוראה. אבל מורין הלכה למעשה כרש"י ואעפ"י שנעשה המעשה אסרינן' הגשע"ד י כד י).

הב"י (סוף א) לאחר שהביא את קולת הרמב"ן סיכם: 'ומיהו לדברי המפרשים דכי בעי כבדא מה אתון ביה לבשלו בקדרה אחר מליחה בעי, וההיא דאמר ליה קרעיה ומלחיה וחיתוכיה לתחת לא לענין קדרה היא דהא ספוקי מספקא לן ולחומרא וכמ"ש רבינו בתחלה שאין לו תקנה לבשלו אלא אם כן צולחו תחלה נראה דבדיעבד נמי אסור בשר המתבשל עמו כל שאין בו ששים כנגדו'

השו"ע התיר בדיעבד את הכבד עצמו שנתבשל. ואפילו כשלא מלח. (ש"ך ו) כיון שקיימא לן כריב"נ שאינה נאסרת (שפ"ד שם) והביא השו"ע כי"א את שיטת הרמב"ם שגם הכבד אסורה.

הרמ"א פסק שנוהגים לאסור הכל (גם הכבד) אפילו כשנמלחה קודם בישולה. והסביר בהגשע"ד (שער י סימן כד אות ה) 'משום דאין אנו בקיאים מתי קרוי שלוק (וכ"כ הטעם בש"ך ח). ואף כי הרמב"ם אוסר בדיעבד' (וכן נראה הטעם בט"ז ד)

וכ"פ בכה"ח (כ) בשם זבחי צדק (ד) לאסור גם הכבד עצמה.

בגדר ההיתר דיעבד לשו"ע

- **הש"ך** (י) הסביר **בדעת השו"ע** שהותר הכבד עצמו. 'לפי שהכבד פולטת דם שבה ואינה בולעת אפילו ע"י הבישול מחמת שהיא טרודה לפלוט דם הרבה'. אמנם הכלי ומה שנתבשל אתו נאסרים בכל אופן.

- **לגבי הבשר** שעמו בדיעבד כתב הש"ך (ט) דווקא אם כבר הורה המורה ²ונמלחה ³ונתבשלה ⁴וקרעו תחלה שתי וערב סומכים על ר"ת להתיר. ואם חסר אחד מאלה אפילו הכבד נאסר.

- **הט"ז** (א) כתב שהטור (כ"כ משב"ז ג בדעתו וכן נראה מסיום דבריו) פסק כר"ת אלא שאין נוהגים כך לכתחילה רק בדיעבד. ולהבנתו בטור שאם

אמנם בט"ז^ז סימן סט (נד) כתב 'ובהג"ה ש"ד כתוב מפני שאין הנשים בקיאות בדבר נהגין לצלותו כ"כ עד שיתייבש מבחוץ ואח"כ מבשלים אותו בלי הדחה עכ"ל ונראה שכן ראוי לנהוג לצאת כל הדיעות'.

נצלה פחות משיעור מותר לאכול כך ואפילו לסוברים בבשר שבחצי צלייתו אסור כיון שדם פירש בו ממקום למקום (ש"ך עו יג) בכבד מותר כיון שקיימ"ל אפילו בבישול הכבד אינה נאסרת אלא רק כשדמה פורש לחוץ וקל מבבשר שבושול ולא נמלח שמחמירים בו (לרמ"א סט יא אפילו יש שישים) מפני דם שפירש. (כתב סופר יו"ד מב)

4. האם יש להדיח הכבד בין הצליה לבישול ומדוע. ומה הדין כשמתכוין לאכלה צלי.

המרדכי כתב בשם ראבי"ה (הובא בב"י) שבדיעבד אם לא הדיחו לאחר צליה ובישול, הכבד מותר. ולמד מכאן הב"י שלתחילה יש להדיח לצורך בישול והטעם הביא מהר"ל:

א. מפני המלח הנדבק בו (שבילע מדם).

ב. יש למיחש משום מראית העין שיתאדם הבשר.

והוסיף שכן בשר שנמלח בשפוד ורוצים לבשלו גם כן צריך להדיחו מטעם זה.

הרמ"א הביא הדין להלכה 'וכשבא לבשלה אחר הצליה, ידיחנה תחלה אחר הצליה, קודם הבישול, מיהו אם לא הדיחה ובשלה כך, מותר'. והש"ך (ה) כתב את חיוב הדחה לכתחילה גם לבשר.

באופן ההדחה הרמ"א לא פירט. ובש"ך (עו, טו) בשם האגודה ואו"ה כתב שיש להדיח ג' פעמים כדין הדחה שלאחר המליחה. ותמה על הרש"ל שכתב שדי בהדחה פעם אחת.

כשמתכוין לאכלה צלי מהלשון כאן 'כשבא לבשלה' משמע שלאכלה צלי אין צריך הדחה וכן כתב באו"ה (ה ט) אבל בסימן עו (סוף סעיף ב) הרמ"א לא חילק וחייב לכתחילה הדחה לאחר צליה לכל בשר וכן כתב בת"ח. וכן פסק בשפ"ד (ה) שגם לאכלה צלי יש להדיח ג' פעמים.

אמנם בכה"ח (נה) כתב שמנהג הספרדים להדיח רק ברוצה לבשלה לאחר הצליה ולא באכילת צלי.

בישול לכבד ששהה ג' ימים

- **ערוה"ש** (סו ט): כבד כיון דהוא כולו דם רק התורה התירונו ע"י צלייתו שוב אין חילוק בין עבר עליו ג' ימים או לא עבר עליו וכן נראה עיקר. וכן בפת"ש (סו טו) בשם חמודי דניאל שכיון שדרך לצלותו תמיד אין חשש שיבשלונו ללא צליה.
- **פר"ח** (ט) הביא בשם הצמח צדק (הקדמון קכא) לאסור דאין לחלק בין כבד לבשר.

5. האם מותר להכשיר כבד בצליה על תחתית התנור.

נידון זה הובא בפת"ש א ונחלקו בו האחרונים:

- **שו"ת הר כרמל**: נוהגים היתר כיון ולא חוששים שמתבשל בדם הזב תחתיו כיון שהאש שואבו ואין מניחו להבליע ומכלהו ומייבשו.

הורה המורה אף שעדיין לא נתבשל, מותר כר"ת לבשל בקריעה ומליחה אפילו עם בשר אחר. אבל לסמוך על המשנה שכבד אינה נאסרת כלומר כשלא נקרעה ונמלחה דוקא בנתבשלה כבר.

- **הרש"ל** כתב שאם אין שישים אפילו הכבד עצמה נאסרת והסביר שהשמנונית שבקדרה חוזרת ונבלעת בכבד עם הדם שבה ואוסרת.

- והש"ך (ט) הקשה שאין הנאסר יכול לאסור במקום שהאיסור עצמו אין יכול לילך.
- והשיב בשפ"ד שמצינו בעופות ודגים (לעיל סימן ע סעיף א' בדעת הרשב"ם) שיש הסוברים שכשיש רוב שמנונית ומעט דם העופות נאסרים כיון שבוולעים חזרה מעט מהדם עם שמנונית הדגים והוא הדין כאן.
- ובחוו"ד (ביאורים ד) כתב שאמנם הדם לא חוזר עם השמנונית אלא כיון שהשמנונית נכנסת מבחוץ נעשה עבודה הדם שבתוך הכבד כדם שפירש.

כבד שנמלחה ונפלה לציר

במשב"ז (א) הביא בשם מנחת יעקב (כד ב) שכבד שנמלחה ונפלה לציר ולא שהתה בו שיעור כבישה פולטת ואינה בולעת ואפילו נמלחה ואפילו לדם בעין. וטעמו שם 'דהא אפי' בבישול אמרינן דכבד פולטת ואינו בולעת רק שאסרינן מטעם גזירה דשילוק מכ"ש ברותח דמליחה דאינה בולעת'.

והפמ"ג (שס) סובר שכיון שנקרעה ונמלחה דינה כשאר בשר שנאסרת בציר, שהרי קימ"ל כר"ת לחומרא. ועוד שלגבי דם בעין לעולם בולעת ולכן אם היא על האש תאסר ע"י דם בעין שעליה. (כדין בשר בשו"ע עו א)

2. מה דין חתיכת כבד שנתבשלה עם שמנונית של איסור.

בדרכ"מ (ד) הביא מחלוקת ראשונים בזה:

- **המרדכי** (סימן תקצ"ט הובא בדרכ"מ ד) התיר כיון שאינה בולעת כלל. וכן נראה בדרכ"מ שהבין בטור.
- **בר"ן** משמע שדווקא דם לא בולעת אבל שמנונית בולעת ודעת הרמב"ם שבולעת הכל^א כמובא לעיל וכן מנהג האשכנזים (דרכ"מ שם. וכ"כ הט"ז א') ובפלת"א (ב) הביא ראייה לאיסור מירושלמי תרומות (פרק י' ירבי ירמיה בעי שלקה בחלב מהו?) ולא פשטה הגמרא ולחומרה.
- ובמשב"ז הביא נפק"מ לחומרא שאם נ"ט זיתים של היתר נתערבו עם כזית איסור וכזית כבד בקדרה אין הכבד מצטרף לשישים להתיר שמא אינה בולעת.

3. מהו שיעור הצליה הנדרש לכבד.

לגבי הכשר בשר בצליה כתב הרמ"א^ב בסימן עו (א) 'שיצלנו תחלה כדי שיהא ראוי לאכילה, דהיינו כחצי צלייתו' והסביר שם הש"ך (ד) שאז כבר יצא כל דמו. וכאן כתב הש"ך^ג (א) שהוא הדין בכבד שדי לו בחצי צלייתו ושכן כתב באו"ה. ובלבוש (הובא בשפ"ד) הסביר גדר חצי צלייתו 'שיהיה ראוי לאכילה'.

- **פת"ש^א:** היתר קלוש. כיון שלא שייך יבוש בדבר מרובה וחוזר הדם ונבלע בתוכו, ובאור בתנור הסתפק הפת"ש.
- **צל"ח^ב** (פסחים עד): מדברי הגמ' שאסרה צליית פסח על אסכלה (רמב"ם קרבן פסח ח' ט': כלי אבן ומתכת) מצד שאינו 'צלי אש' ולא מחמת שאינו 'צלי' כלל ויש בו איסור דם משמע שכל חום דינו כצלי לענין דם ומותר לצלות בשר באויר התנור הלוהט אפילו גרף הגחלים (אמנם בהמשך דבריו הסתפק שמא הפסח נמלח כתוס'). וכ"כ ב **חוו"ד^א** (ביאורים עו א): שדין צליה כמליחה שאם הוא בשיפוע או בכלי שאינו נקוב כגון גחלים מותר, ואם הוא בכירה באופן שאם ישפכו בו מים לא יצאו מיד הוא כנתבשל בדמו.
- **ט"ז^ב** (סוה ב) : מותר לצלות כבד כשהיא מוכרכת בנייר על האש ולא אמרינן דהנייר מפסיק בין הכבד ובין האש והוי כבישול מדשרי כאן בצולה המוח בקרומו על האש. וכ"כ **ביד אפרים** להתיר לצלות בשר במחבת וכן כל טס של ברזל אפילו 'שאינו מונח דרך שיפועו'.

ולענין ריחא בתנור אין לחשוש בדם (כה"ח ו, כרתי ג)

ולענין זיעה בדם ראה להלן סימן עו (סעיף ד) שלשו"ע אפילו בשיפוד שנוגע בדם ממש אין לחשוש מטעם שנורא משאב שאיב או כבולעו כך פולטו, ק"ו כאן שהיא רק זיעה. ולשיטת הרמ"א שם נראה שיש לכתחילה ללבן את התנור בליבון קל.